

A „Nadia Comănesci-jelenség”

A Nadia Comănesci-jelenség feladta a leckét tanárnak, rovatnak egyaránt. Milyen dilemmák elé állítja a fiatalodó élsport az embertudományokat, és a diákkori sztárhelyzet az edzőt, a pedagógust? Ezeket a kérdéseket gondolja tovább a montreali olimpiai játékok küszöbén Hegedűs Sándor jószág- és testnevelőtanár, s a sztár-„neveléssel” járó edzői-emberi gondjaikról beszélgetünk a 9 éve Gheorghie Gheorghiu-Dej városban működő Károlyi házaspárral. Külön pedagógiai, szociológiai, szemiotikai problémát sejtünk a gyermeksztárhoz írt rajongó levelekben, erre azonban a beszélgetés keretében csak jelzésszerűen tudunk utalni.

„Már 14 éves, és még mindig az élvonalban van” — írta az egyik sportlap a 14 éves Jenny Turrallról, a 800 és 1500 méteres gyorsúszás világcsúcstartójáról. Az utóbbi évek nagy sportversenyein a gyermekkorú sportolók előretörése keltett feltűnést. Nyakukban a világleadséget jelentő érmekkel vézna testű, tizenéves gyermeklányok néznek le ránk a dobogóról. Erejük biztos tudatában, elszántan, mosolytalanul nyugtazzák a sikert.

Gyermekkorú lányok csúcsteljesítménye nem újkeletű. 1920-ban az antwerpeni olimpiai játékokon műugrásban a 13 éves amerikai Riggin Aileen, 1936-ban Berlinben pedig ugyancsak 13 éves honfitársnője, Marjorie Gestring nyert aranyérmet. A gyermek-aranyérmek azonban ekkor még véletlenszámba mentek.

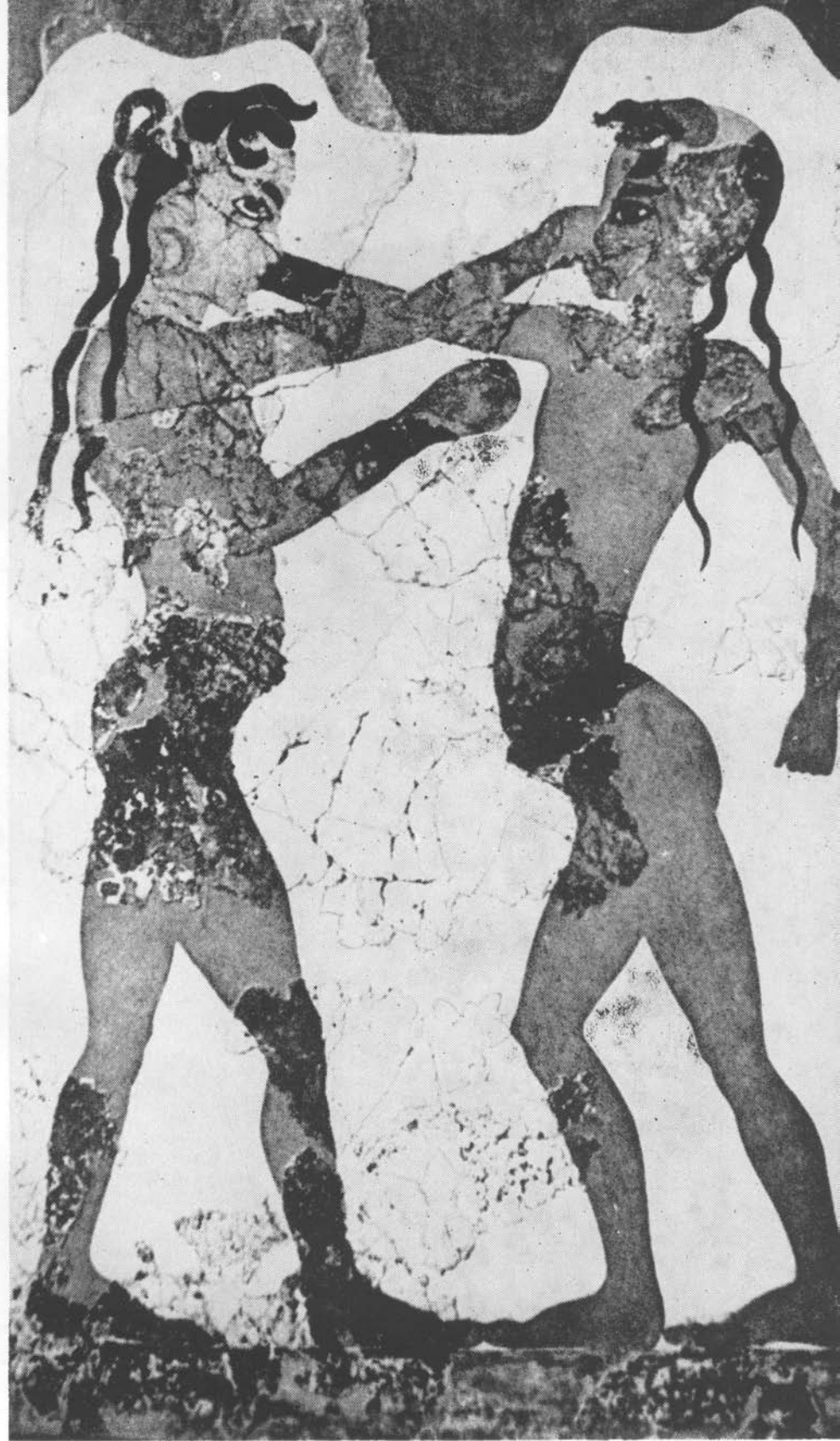
A mexikói olimpia óta viszont a rohamos fiatalodás jelenségévé, sőt problémává vált. Ervek és ellenérvék csapnak össze, a jelenség okait, következményeit, határait kutatják orvosok és pedagógusok, pszichológusok és szociológusok, biológusok, fiziológusok, anatómusok és edzők. A sporttudomány egyelőre még tanács-talan, magyarázataiban kísérleteiben bizonytalanok. S közben új csúcok és új csodagyerekek születnek, különösen az úszásban és versenytornában, de az atlétikában is.

Ilse Konrads és Karen Muir 12 évesen (!) úsznak világcsúcsot. Az ausztráliai Shane Gould 14 éves korában három olimpiai aranyérmet nyer gyorsúszásban. Egy csöpp kanadai atléta, a 13 éves Maureen Wilton hihetetlen teljesítményre írja be nevét a sporttörténetbe: 3 óra 15 perc alatt futja végig a 42 km 195 m maratoni távolságot, és 28 versenyző közül a hatodik.

A legmegdöbbentőbb mégis a 14 évesen Európa-bajnok Nadia Comănesci-nek és társainak tömeges térhódítása a versenytornában. Az esztétikai sportágak ugyanis látszólagos könnyedségük ellenére igen nagy feladatok elé állítják a versenyzőt. A versenytorna az egyik legnehezebb, az izom- és idegrendszer bonyolult összenükködését megkívánó sportág.

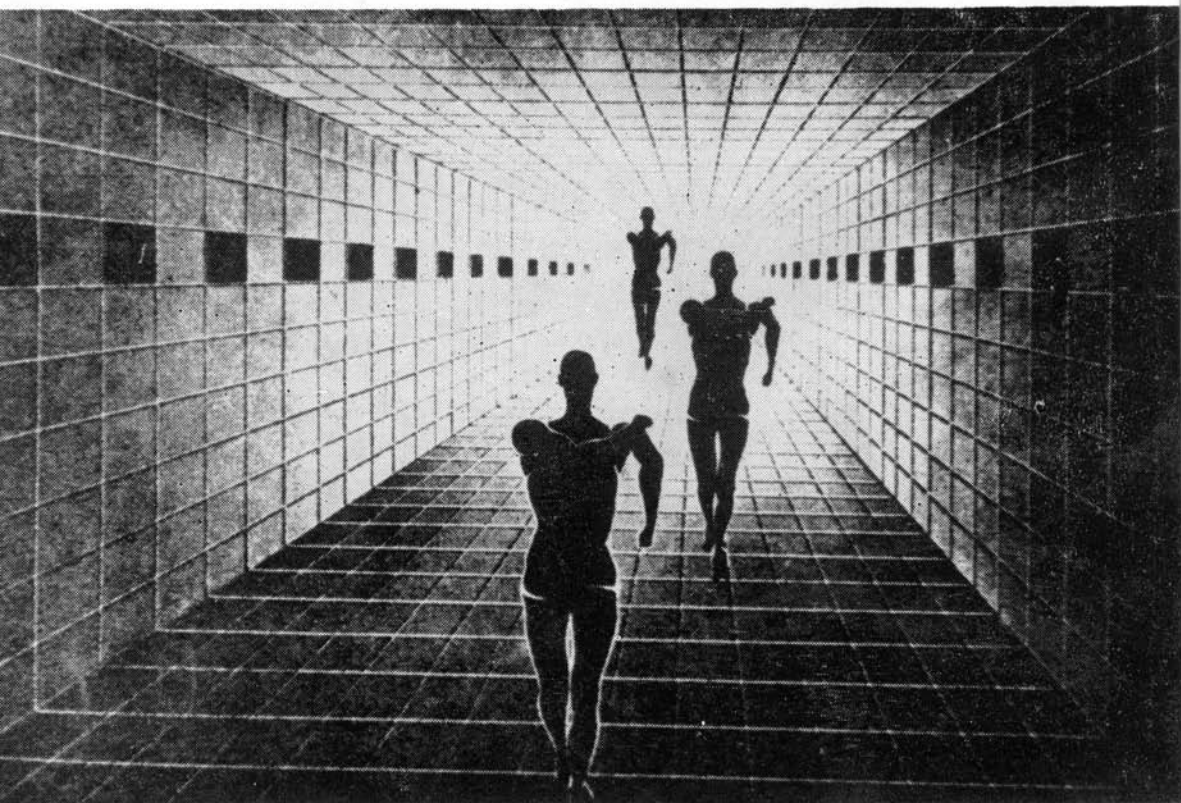
Nadia Comănesci-jelenség? Nevezzük így, hiszen ez a fiatalodás komplex kérdéskörének egyik legerősebb és egyben leggyengébb pontja. Vele érvelnek mindazok, akik azt állítják: az eddiginél magasabb teljesítményeket — főleg az esztétikai sportágakban (torna, műkorcsolyázás, műugrás) — már csak gyermekekből lehet kihozni. Nadia Comănesci-re gondolhatnak mindazok is, akik aggodalommal tekintenek az ilyen korú gyermeklányok versenyszerű edzése elé, s a tornasport egyenletes fejlődése szempontjából hátrányosnak tartják a túl korai szakosodást.

A közönség egyelőre még ünnepel és gyönyörködik. Aki látta a csitri gyermeklányok tűneményes felemáskorlát-, talaj- és gerendagyakorlatait, az kénytelen fejet hajtani a gyermekversenyzők és — tegyük hozzá — edzőik teljesítménye előtt. A jövő — úgymond — még messze van. A gyermeksport térnyeréséről egyelőre korai beszélni. A mexikói olimpiai játékok érmeseinek átlagos életkora férfiaknál: úszásban 20 év 4 hónap, tornában 24 év 6 hónap, atlétikában 24 év 7 hónap; nőknél: úszásban 17 év 6 hónap, tornában 19 év 2 hónap, atlétikában 22 év 8 hónap. Egy másik statisztika szerint, mely 121 ország 35 000 férfi és nő olimpi-

2

1. THERA SZIGETI ÖKÖLVÍ VÖK (freskó az i.e. XV. századból)
2—3. VÍKTOR VASARELY: A SPORT VILÁGÁBÓL

konjának adatait dolgozta fel 1896-tól máig, az úszók átlagosan 3 év 5 hónappal „fiatalodtak“, a tornászok átlagéletkora viszont csak 1 év 4 hónappal lett kevesebb. Nem ártana azonban utánanézni, milyen mértékben torzítanak ezek a statisztikák. Ha száz olimpiai résztvevő közül mindössze három 14 éves, de mindhárom dobogóra lépett, hogyan átlagozzuk életkorukat? És miféle valóságot tükröz az érmesek átlagéletkora, ha nem vettük figyelembe a világversenyeken részt vevő gyermekkorú versenyzők ténylegesen növekvő számát?

Edzéstudomány vagy akceleráció

A jelenség józan tudatosítása arra készíti a szakköröket, hogy ne kerüljék meg az ellentmondásokat. Miként lehetséges, hogy egy 13-14 éves tornászlány legyőzi a nála fejlettebb, gyakorlottabb tornásznőket? Hogyan képes a serdülőkorú szervezet ekkora izom- és idegmunkát igénylő teljesítményre? És mindez olyan — az egész szervezetet megrázó — belső átalakulások idején, amikor amúgy is minden energiát lekötnek a hormonális-testi érésel és a személyiség felnőtté válásával járó belső feszültségek?

Igen kézenfekvő a fiatalodási jelenséget a sokat emlegetett fejlődésgyorsulással (akcelerációval) kapcsolatba hozni. A lányok teljes biológiai érése ma már átlag 14-15 éves korban befejeződik. Míg a múlt század végén a menstruáció és a test nőies átalakulása csak a 16-18. évek táján indult meg, a serdülés biológiai kezdete ma már a 12-13. életévre tehető. A vizsgált kérdést azonban nem lehet csak a gyorsuló idő, gyorsuló életritmus biológiai következményeként felfogni.

A versenysport ma már a tudományos-műszaki forradalom egyik kísérletező műhelye. Korszerű, tudományos módszereket alkalmaznak nemcsak a kiválasztásban és edzésben, hanem a gyermek pszichikai felkészítésében, akarati-erkölcsi vonásainak fejlesztésében is. Ahhoz, hogy valaki 14 évesen világbajnok lehessen, lényegesen le kell rövidíteni az illető sportág tanulási idejét. Ezt általában az edzési módszerek hatékonyságának emelésével érik el. Van ennél kockázatosabb út is: 5-6 éves korban (sőt korábban) megkezdeni az edzést.

A kockázat ilyenkor nem az edzésben van, mint sokan gondolnák. Az edzés a gyermeki szervezet számára pozitív inger. A megfelelő terhelés növeli ellenálló-képességét, átsegíti a fejlődéssel járó nehézségeken, egyszerűen edzetté teszi. A sporttudomány mai álláspontja szerint az edzettség növelésének nincsenek biológiai határai. Megdőlt az a téves nézet, hogy a gyermek nem bírja el a nagy fizikai megterheléseket. Amikor az élvonalbeli gyermeksportolók növekvő edzémunkáján, megterhelésén szörnyülködünk, a modern kor mozgáshiányban szenvedő embere méltatlankodik bennünk, saját — igen katasztrofális — edzettségi szintünket tekintjük mérvadónak. Pedig a tudományos alapokon nyugvó erős terhelés nemhogy ártana, de biológiailag egyenesen előnyére szolgál a gyermeki szervezetnek.

Zsákbamacska?

A korán megkezdett korszerű terheléses edzés a test súlyához képest növeli az izmok tömegét (ezzel együtt a gyermek erejét, robbanékonyságát, állóképességét). Javul a szervezet vérkeringése és oxigénellátása, ami a szellemi fejlődésre is serkentőleg hat. Tehát nem a gyerekek túledzése, hanem inkább aluledzése a probléma. Amit túledzettségnek nevezünk, az az aluledzettség vérszegősége. Jelzi, hogy a gyermek korábbi terhelése nem volt optimális. Ez a szemlélet a sporttehetséget is újszerűen értelmezi. A sporttehetség abban különbözik más, „normális“ adottságokkal rendelkező gyermekektől, hogy — a többitől eltérően — bírja azt a munkát, amely őt az élre viszi. Meggondolkoztató azonban, hogy az ún. „tehetségek“ kevesebb ideig maradnak az élvonalban, hamarabb kiégnek, mint a fejlődésük későbbi szakaszában sokáig egyenletesen jó teljesítményt nyújtó „átlagosak“. Igaz, az ilyenszerű „letérés“ sohasem vezethető vissza csak biológiai okokra.

Az élsport utánpótlás-nevelésének igazi kockázata mégis a tehetségek kiválasztásában van. Hogyan lehet megállapítani, hogy több millió óvodáskorú gyermek közül 8-10 év múlva kiből lehet aranyérmes, és melyik sportágban? A legmodernebb élettani vagy antropológiai tesztek is sokszor cserben hagyják a tehetségkutatót. A testi rátermettséget is nagyon nehéz ebben a korban értékelni, még inkább zsákbamacska-szerű azonban az erkölcsi-akarati tulajdonságok előrejelzése. A kiválasztás eredményessége ma még főleg a szakember „szimatán“ múlik. Több mint tudomány — művészet, amelyhez külön tehetség kell. Uszásban, sporttornában fontos a gyermek alakja, testalkata. De ez csak egy a tehetség sokszázra menő is-

mérve közül. A tornászok főleg a gyermek ügyességét, gyorserejét (robbanékonyságát) figyelik, a többit a lemorzsolódásra bízzák.

A korai kiválasztásnak ott nő meg a szerepe, ahol hiányzik az élsport természetes bázisa — a tömegsport. A kora gyermekkorban kiválasztott természetesen még nem kötelezi el magát valamely sportágnak. Olyan edzésben részesül, amely növeli izmai teherbírását, „összerendezi“ mozgását, növeli ritmusérzékét, fejleszti akaraterejét. A rendszeres munka fegyelemre szoktat, a gyermek megtanulja besorozni idejét, megtanulja, mi az ésszerű erő kifejtés. Ha a szelekció nem tévedett, s a gyermek valóban rendelkezik mindazokkal a képességekkel és tulajdonságokkal, melyek a csúcsra vezetnek, akkor következhet csak a sportág kiválasztása és a versenyszerű edzés.

A korai szakosítás nem ezt az utat járja. Következmenyei ma még belát-hatatlanok.

Az életkor hatalma

Ha így haladunk, ma holnap az újszülött gyermekek is rendszeres testedzésre kényszerülnek — hűledezik a néző a képernyő előtt. Alighanem fején találta a szöveget. Sok régi elvet kell felülvizsgálnunk. A pszichológusok újabban megállapították: értelmi (és testi) fejlődésünk útjának felét hároméves korunkig tesszük meg, az első öt év pedig egész életünk meghatározó, döntő szakasza. Amit ebben a korban elmulasztottunk, később már egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen lehet pótolni. Ha a gyermeket fejlődésének ebben a szakaszában nem érik megfelelő fizikai és szellemi ingerek, sohasem juthat el többé arra az edzettségi, tehát egészség szintre, amely szervezete számára optimális lenne. A sportot korán kezdeni nemcsak biológiai, hanem pedagógiai szempontból is létfontosságú követelmény. A mozgáskészség (az idegrendszerrel együtt) a fejlődés korai szakaszában csiszolható a legnagyobb hatásokkal.

Aki ezt felismeri, mérhetetlen előnyre tehet szert a versenysportban. Az életkor — hatalom, csak tudni kell élni vele. Az ún. csodagyerekek ebben az összefüggésben már nem tekinthetők biológiai csodának. A korai kezdés az ember naptári életkorát (a születési bizonyítványból következő életkort) nem tudja megváltoztatni, biológiai életkorát annál inkább. Biológiai csoda-e Karen Muir, aki 12 évesen (naptári életkor!) úszott világcúcsot? Egy átlagos 10-12 éves gyermek izomzata, mely minden sporttevékenység alapja, testsúlyának mindössze 30-32 százalékát teszi ki. Karen Muir 1:08,7 perces ideje a 110 yardos távon teljesen valószínűtlennek tűnik. De a csúcstartó gyermekek — köztük Karen is — csak a naptár szerint 12-14 évesek. Csontvázuk, izomzatuk lényegesen fejlettebb azonos életkorú társaikénál. Tehát biológiai szempontból nem 12-14, hanem 16-18 évesek. Más kérdés, hogy nemi életkoruk nem követi testi fejlettségük általános szintjét.

Hogyan állapítják meg egy 10 éves gyermek biológiai életkorát (vagy csontváz-életkorát)? Röntgenfelvételt készítenek a gyermek térdéről vagy csuklójáról, s ennek adatait összevetik a Schiötz-Bentsen-féle nemzetközi csonttáblázat adataival, mondjuk a 10 éves naptári életkorú gyerekek átlagos csontváz-korával (biológiai életkorával). Ha a 10 éves gyermek csuklómérete például egy 16 éves naptári életkorú gyermekének felel meg, akkor az illető biológiai életkora nem 10, hanem 16 év. (Iskolaorvosként Németh László végzett hasonló méréseket.)

A „jelenség“ magyarázatához tartozik az is, hogy a „csodagyerekeknek“ nemcsak csontvázuk, izomzatuk fejlettebb, hanem állóképességük is. Mindmáig tartotta magát az a nézet, hogy a gyermekek állóképessége nem fejleszthető. A gyermektornászok előnye a felnőttekkel szemben azonban éppen az, hogy vérkeringésük és légzéstechnikájuk gyorsabban fejlődik, mint az izomzat tömege, tehát nagy a tüdejük levegőbefogadó képessége, következképpen szervezetük oxigénellátása is kedvezőbb. Ezenkívül kedvezőbb testük súlyelosztása, alakja, kisebb a fajsúlyuk, jobb a testmagasságuk és a karjuk hossza közötti aránya.

Mivel érvelnek azok, akik a gyermekeket legszívesebben eltiltanák a versenytornától? Nem árt odafigyelni érveikre.

Törpék maradnak?

A torna mozgásanyagának egy része statikus izomtevékenységre épül. Statikus az a mozgás, melynek során például a kar izmai megfeszülnek, de nem rövidülnek meg. Az ún. izometriás torna teljes egészében ilyen statikus erő kifejtésen alapul. Ez a gyerekek számára igen nehéz, mert zárt gégefő mellett erőltetett ki-

légzéssel (préreléssel) jár, ami nagyon megterheli a szívet. Ezt az edzésmodot azonban gyermeklányok esetében nem használják. Ha az edzés folyamán elő is fordul néhány statikus elem, a rá következő sok lendületes, dinamikus elem nyomban ellensúlyozza az előbbieket káros hatását. A mai versenytornában a lendület amúgy is egyre inkább kiszorítja a statikus elemeket, a dinamizmushoz pedig nem annyira erő, mint inkább ügyesség, mozgékonyág kell. Ma még nem tudjuk eldönteni, a versenytorna eme fejlődési tendenciája tette-e lehetővé a látványos fiatalítást, vagy inkább a fiatalodás jelensége vezetett a dinamikus elemek túlsúlyához.

A gyerekek versenyszerű edzésével kapcsolatban elhangzó leggyakoribb fenntartás („a korai statikus terhelés akadályozza a csontok hosszanti fejlődését — a tornászok ezért kismövésűek“) a fentiek ismeretében nyílt kapukat döngöt. Csak a tudománytalan és korszerűtlen edzés módszerek esetében ül a találat.

Ma már egyetlen modern edző sem marasztalható el abban, hogy a gyermekversenyzők izomerejének statikus fejlesztését hajszolja, ezrei ugyanis semmiképpen sem tudná őket az élvonalban tartani. Manapság, amikor a gyerekek általában magasabbak, mint szüleik, legfeljebb olyan régi, ismert tornászok „csököttségére“ hivatkozhatunk, akik hagyományos módon, főleg statikus gyakorlatokkal kezdték az edzést.

Miért lányok?

Felmerülhet a kérdés: miért főként lányok közül kerülnek ki a gyermekcsúcstartók?

A lányok előretörése elképzelhetetlen lett volna, ha nem következnek be lassú változások a nők társadalmi-gazdasági helyzetében. Ne feledjük el, a kultikus jellegű ókori olimpiai játékokon a nők még nézőként sem vehettek részt. Az első újkori olimpiai, 1896-ban Athénban, Coubertin szándékával és óhajával ellentétben, a vaskalapos rendezőség nem fogadta el női versenyzők benevezését. Egy Melpomené nevű görög hölgy tiltakozásként a verseny előtti napon végigfutott az olimpiai pályán. Így, ha nem is hivatalosan, de azért volt női résztvevője az olimpiai játékoknak. Tokió, 1964: a női jelenlét 12 százalékos. München, 1972: a versenyzők 20 százaléka nő.

Ehhez a 20 százalékos arányhoz is arra volt szükség, hogy a női sportolók száma minden országban gyorsabb ütemben növekedjék, mint a férfiaké. Általánossá vált a lányok rendszeres iskolai testnevelése. A Nadia Comăneci-jelenségben végső soron a modern iskola válik (a testnevelés szempontjából) hatékonyá: a lányok jobb alakúak, egészségesebbek, járásuk ruganyosabb, mozgásuk esztétikusabb, sporteredményeik mind nagyobb csodálatot váltanak ki. A világcúcsokat döntőgató lányok szorgalma és kitartása ugyanakkor pedagógiai teljesítmény is.

Az edzők hamar felismerték, hogy a lányok a versenytornában ügyesebbek a fiúknál, fogékonyabbak, az összetett mozgásokat gyorsabban sajátítják el. Általában nagyobb az érzelmi motiváltságuk, tehát kitartásuk is. Később a kutatók is igazolták, hogy tornában, úszásban a serdülőkorú lányok behozhatatlan biológiai előnyökkel rendelkeznek nemcsak a fiúkkal, hanem a felnőtt tornászokkal szemben is. A Károlyi edzőpár jól tudta, gyermeklányokkal foglalkozni — látványosabb eredményekkel kecsegtet. A lányok nemcsak gyorsabban, dinamikusabban fejlődnek az azonos korú fiúknál, hanem testalkatuk, izomzatuknak testsúlyukhoz viszonyított aránya, testsúlypontjuk helyzete is kedvezőbb. Ezenkívül reflexidejük is gyorsabb. Mindez azt jelenti, hogy közelebb járnak a csúcsokhoz. Az anatómiai-fiziológiai különbségekből adódó előnyük azonban csak ideiglenes. Mindössze a serdülőkor befejeztéig, 14-16 éves korukig tudják megőrizni. Ez teszi érhetővé azt a nagy edzői sietséget, amely e zsenekorú gyermeklányok csúcsteljesítményeit serdülőkoruk kezdetére szeretné időzíteni. Az élsportolók korai teljesítményromlását viszont a felnőtté válás elhalasztásával próbálják megelőzni.

Ez sokszor nem is tudatosan irányított folyamat; egyesek olyan szükséges rossznak tartják, ami elkerülhetetlenül együtt jár a versenysporttal. Spártai életmód? Az élsport valóban önfegyelmre, lemondásra, józanságra fogja a lányokat. De testi erejük nagyfokú igénybevétele enélkül is későbbre halasztja a másik nem iránti érdeklődést. Az első szerelem is később jelenik meg náluk, mint általában a velük egyidős lányoknál, főként pedig más a jellege és intenzitása. A sport annyira szervesen beépül az életükbe, hogy az állandó testi és szellemi összpontosítás, az erős igénybevétel — és nem utolsósorban az értük felelős személyek tapintata — könnyebben átsegíti őket az érzelmek — időnként „veszélyes“ — hullámain.

Aggasztóbb az a megfigyelés, hogy bár az élvonalhoz tartozó gyermeklányok biológiailag sokkal fejlettebbek naptári életkoruknál, első menstruációjuk néha sokáig elmarad. Olyan esetről is tudunk, mikor csak orvosi beavatkozással lehetett visszaállítani a szervezet nemi-hormonális egyensúlyát. Kérdés, hogy az ilyen patológiakusnak tűnő esetekből mennyire lehet általános következtetéseket levonni. Ami a mensést illeti, egyéni jellegére utal, hogy némely gyermeklány a menstruáció ideje alatt érte el a legjobb sportteljesítményét.

Csehszlovák orvosok kimutatták, hogy a felemáskorlát-gyakorlatok fokozott mértékben veszélyeztetik a méhet. Ismerünk tornásznőket, akiknek nem lehetett többé gyermekük. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* egy 1974-ben megjelent cikkében több orvos egyöntetű véleményére hivatkozik, akik szerint a versenyszerűen űzött torna (még felnőttek esetében is!) a nők életfontosságú szerveit veszélyezteti.

Mi lesz velük?

Sajnos, nem áll rendelkezésünkre olyan adat, amely a kora gyermekkorban megkezdett és orvosi felügyelet alatt végzett versenyszerű edzés későbbi következményeit tárná elénk. A jelenség még nem futotta ki magát, megítéléséhez nincs elég távlatunk.

Azt tudjuk, hogy a még ki nem fejlődött csont- és izomszövet a túlzott igénybevétel következtében gyorsan elpusztul, ami például a csontburjánzás veszélyével is járhat. A kisgyermekkorban elkezdett, a szervezetet optimális ingerekkel serkentő, a tanítványokkal egyénileg foglalkozó korszerű edzésmódszerek azonban nem vezethetnek ilyen természetű veszélyekhez.

A NOB tanácskozásain vitatéma az olimpán részt vevők alsó korhatárának kérdése. A naptári életkorhoz kötött korhatár azonban mindenképpen formális, mert figyelmen kívül hagyja a versenyzők biológiai korát.

Közben egyre növekszik azoknak a gyermekeknek a száma, akik igyekeznek feljutni a csúcra. A nemzetközi élvonal fiatalodási irányzata tovább tart. Az itt csak nagy vonalakban tárgyalt jelenség szempontjából Montreal jelentős események színtere lesz. Ezek az események remélhetőleg bennünket fognak igazolni, s nem lesz szükség nézeteink gyökeres felülvizsgálatára.

Hegedűs Sándor

Sztárhelyzet

Elvárom, hogy te légy az olimpiai bajnok. Ne felejtse el, hogy milliók szurkolnak itthon érted. *(Levél a sztárhoz)*

Aradi József: *Az Önök egyik tanítványából váratlanul (vagy kevésbé váratlanul?) sportcsillag lett. Mit jelent ez?*

Károlyi Béla: Ugyanolyan rendszeres és kemény edzést, mint eddig, csak sokkal nehezebb körülmények között. Majdhogynem el kell bújunk a világ szeme elől. A sportfunkcionáriusok és sportrajongók nincsenek tekintettel arra, hogy nekünk nyugodt légkörben kell felkészülni az olimpiára.

A. J.: *Ami Önöket a legjobban zavarja munkájukban?*

K. B.: Az intézményesen „belénk fektetett” bizalom. Nem a bizalomnyilvánítás látványos formáira volna szükségünk, hanem a „hátszögből” jövő csendes támogatásra.

A. J.: *Eddig több ezer levelet kaptak. Gondolom, ez elég csendes erkölcsi támogató.*

K. B.: Persze, jó levelet kapni, a baj ott kezdődik, amikor felbontja az ember őket. A leveleket ugyanis nem mi kapjuk, hanem egy 14-15 éves gyermek. A szuperlatívuszok még egy felnőttet is megszedítenek.

SZUPERLATÍVUSZOK

Moldva Büszkesége — A Nap Lánya — A Mozgás Mágusa — Gazellaszökellésű Csoda — Vénusz — A Tökéletesség Szobra — Hercegnő — A Világ

Leghíresebb Gyermekcsillaga — Csillag a Haza Firmamentumán — Az én hazám Románia / Bukarest a fővárosa / Nadia, te vagy a világ / Annak, ki téged szívből imád.

A. J.: A címzett elolvashatja a leveleket?

K. B.: Egy Európa-bajnokot nem lehet elszigetelni a környezetétől. Az olimpiai keret egyik fő esélyesét még kevésbé. Másrészt negatív hatások nemcsak a posta jóvoltából érhetik ez embert. Itt van a rádió, televízió, állandóan újságírók ostromolnak bennünket, a hírnévnek is megvannak a maga törvényei, amelyekkel nekünk is számolnunk kell. Szerencsére Nadia amúgy is elég zárkózott, vadóc természet, nem szívesen nyilatkozik. Mégis, ami a nyilvános szereplést illeti, bizonyos rendszabályokat kellett bevezetnünk. Abból indulunk ki, hogy ő még csak hetedikes diáklány, és nem az önreklámozás szakértője.

Azért írok neked, mert 1976. március 21-én láttalak a televízióban, amint párnacsatát vívtatok, képzelem, micsoda állati kavarodás lehetett, mi is szoktunk ilyet csinálni táborozáskor... *(Levél a sztárhoz)*

A. J.: Milyen hatása volt a tévé Nadia Comăneci-ről szóló dokumentumfilm-jének?

K. B.: A televízió vonzó ideálokat keres, s jó, hogy ezt köznapi emberekben találja meg, akik nemcsak imádhatók, hanem követhetők is. A népszerűsítés időnként „sztárolásba” csap át.

A. J.: Ez miben nyilvánul meg?

K. B.: Olyan közel hozzák az eszményképeket a mindennapokhoz, hogy a gyerekek — és felnőttek — ezrei élnek abban az illúzióban, hogy csak ki kell nyújtaniuk a kezüket, s máris elérhetik őket. Ezután már csak közölni kell a címkét, s megindul a levéláradat. Mindenki úgy érzi, rá is vetül valami a csillagásból.

VALLOMÁSOK

Minden lapban azt olvastam rólad, hogy kedves, barátságos kislány vagy. Én is (lány, 13 éves) — Pontosan olyan zárkózott és kevésbé barátkozó vagyok, mint Te (lány, 15 éves) — Én csak a televízióból ismerlek. Szeretnék olyan híres lenni, mint Te (lány, 14 éves) — Van egy nővérem, akinek eszményképe vagy. Írd meg, akarsz-e vele levelezni (lány, 12 éves) — Írd meg a napi programod, mert szeretnék mindenben utánozni (lány, 14 éves) — Szeretnék a barátnőd lenni, szeretném a szüleidet is megismerni. Hidd el, Te lennél a legjobb barátnőm a világon (lány, 14 éves) — Válaszolj, mert szeretlek, szeretlek, szeretlek (lány, 14 éves) — Tudom, mióta Európa-bajnok vagy, tele vagy barátokkal, de azért szoríts nekem is egy kis helyet a szívedben (lány, 15 éves) — Az osztályban mindenki levelezik valakivel, csak én nem (lány, 14 éves) — Családtag lettél nálunk (fiú, 16 éves) — Még apám is, akit pedig nem érdekel a sport, minden cikket elolvas rólad (fiú, 15 éves) — Megláttalak, s megszerettelek, pillanat műve volt (fiú, 16 éves) — Te vagy az én kabalám (lány, 15 éves).

A. J.: Meg lehet-e különböztetni a levélírók rajongásszükségletét a sportőrülettől?

K. B.: A sportőrülettel szemben nehezebb védekezni. Vannak sportágak, ahol már sokkal inkább az orvostudomány, a technika, a sportcikkeket gyártó ipar versengéséről lehet beszélni. A tornában például új anyagokból készült, az eddigetől eltérő szerkezetű felemáskorlátot kényszerítettek ránk. Ha most rögtön nem szerzünk mi is egy ilyet, akár ki se menjünk az olimpiára.

Károlyi Márta: Ilyen pontozásos versenyágban, mint a miénk, a sportdiplomácia is fontos szerepet játszik. Itt nincsenek abszolút időeredmények, nincsenek a győzelemnek abszolút kritériumai. Nem győzhet tehát az, akit nem ismernek, akinek nincs kellő reklámmal kikövezve az útja. És innen már csak egy lépés a sztárrendszer...

A. J.: Mit tehet ebben a helyzetben a testnevelőtanár vagy edző, aki lényegében mégiscsak pedagógus?

K. B.: Hidegtelest kap már csak az elkövetkezők gondolatától is. Elképzelni is rossz, mi vár ezekre a gyermekekre, ha győztesként, és mi vár, ha vesztesként térünk haza. A jelen pillanatban egyet tehetünk — mindent ugyanúgy folytatni,

ahogy eddig volt. Minden megváltozhat körülöttünk, de nekünk nem szabad megváltozni. Ha mi is megváltozunk, elvesztik az egyetlen biztos iránytűt. Amíg a gyermek vakon bízhat valakiben, addig nem szédül meg, és nem teremt váratlan helyzeteket. Sok mindent el lehetne kerülni, ha csak utolsó pillanatban mennénk ki az olimpiára. Ez azonban nem valószínű.

FELADÓ

Osztály — pionír-osztag — három barátó — nyugdíjas hivatalnok — falusi tanító — miniszterhelyettes-diplomata — népszerű folkénekes — vidéki színház színésze — nyugdíjas epigrammairó — neves labdarúgó — katoná — tengerész — tisztinövendék — elmebeteg — egy sok reményre jogosult anya — középkorú hölgy — kisóvodás — háziasszony — tornatanár — líceumi tanuló — egyetemista — általános iskolás fiúk, lányok, lányok, lányok... — valaki a messzi távolból — egy rajongó — egy költő — egy titkos imádó — nyisd ki, és megtudod...

A. J.: Biznak Önök a tanítványaikban?

K. B.: Feltétlenül. A testnevelőtanár eredményesen csak tiszta lelkiismerettel dolgozhat. Ezek a lányok fegyelmezették, önállóak, magabiztosak. Hatéves koruk óta rendszeres munkához szoktattuk őket, előbb játékos formában, majd fejlettségükhöz képest arányosan növelt edzésadagokkal.

A. J.: Nem váltak koravénné ezek a lányok?

K. M.: Ezt minden újságíró meg szokta kérdezni tőlünk. Játékoságban nem lehet velük versenyezni. Egész nap tombolnak a jókedvtől. De ha edzésről van szó, az egészen más. Akkor rendkívül komolyak.

A. J.: Mit jelent a csapaton belül „nagy esélyesnek” lenni? Nem állítja-e szembe ez őt a többiekkel?

K. B.: Gondosan ügyeltünk arra, hogy Nadia ne legyen soha kiváltságos helyzetben. Mindig volt a csapatban két-három vetélytársa, aki könnyen megszoríthatta őt. Ilyen most Teodora Ungureanu vagy Gábor Györgyi. Ma te győzöl, holnap a másik. Ez a közhangulat. A lányok azonban egymás között felállítanak egyfajta rangsort, a jogok és kötelességek hierarchiáját. Tusolásnál, gyűrásnál a legjobbat engedik előre, ugyanakkor hallgatólagosan elvárják tőle, hogy ne hozzon szégyent a csapatra, s védje meg a hírnevét.

BEMUTAKOZÁS

Az iskolánk olyan, mint a többi, mi sem vagyunk különlegesek, senki sem tud rólunk (Te sem), mert nem vagyunk híresek semmiben, amit csinálunk. Még a nevünk is megszokott: Mária, Éva, Kati — És most néhány személyes dolog rólam. Neve: Sz. Keresztneve: Sándor. Születési dátum: 1959. II. 28. Magassága: 171 cm. Testsúlya: 61,3 kg. Buletinszáma: 915275. Vércsoportja: 0_i. Szeme színe: kék. Haja színe: szőke. — Engem arról lehet felismerni, hogy raccsolok (lány, 14 éves) — Ne hidd, hogy olyan nagy köztünk a korkülönbség. 20 éves vagyok és katoná, de nemsokára szabadulok, és te már a 14-et is betöltötted — Én csak őszinteséget kérek tőled (fiú, 18 éves) — Én csak egy lány vagyok a sok közül, egyvalamiben mégis különbözök tőlük, én annyira szorítok érted, hogy na (lány, 13 éves) — Én erős karakter vagyok. Nem szeretek meg valakit csak úgy a külseje után (Te kivétel vagy!) — Eddig még sohasem írtam bajnoknőnek. Kérem, ne haragudjon, hogy nem tudom, hogy kell egy bajnoknőnek írni (fiú, 15 éves).

A. J.: Hogyan lehet megelőzni a veszélyeket egy ilyen korú lányka esetében? Mi védi meg a gyermekszárt a személyiségtorzulástól?

K. B.: Elsősorban a rendszeres életmód, az egyenletes munka folytonossága. Ami most következik, az persze nem egészen az, amit mi szeretnénk. Nem a versenyzéstől féltém őket, mert ebből a szempontból „vén rókák” már, több van a hátuk mögött, mint régen egy élsportoló egész karrierje. A népszerűségük súlya fogja őket erejükön felül igénybe venni. Sajnos, Nadiáról nem lehetett előre látni, hogy ilyen kiugró tehetség, kisebb korában elég közepes teljesítményt nyújtott. Ha ezt előre látjuk, erélyesebben beavatkoztunk volna az életébe.

K. M.: Konfliktusaink vannak ugyanis a családjával. Faluról felkerült egyszerű emberek a szülei, akik kezdetben teljesen ránk hagyták a kislányt, még örvendtek is, hogy ellátása, gondozása biztosítva van, szóval egy gonddal kevesebb a család-

ban. Az apja most sem tudja, mi fán terem a torna, nem nagyon érdeklődik a lánya dolgai iránt. Az anyja azonban egyre inkább ki szeretné venni részét a sikerből. A lányával akar sétálni az utcán, nem tetszik neki az a megállapodásunk, hogy Nadia nem válaszol a levelekre, ő akarja megválaszolni őket.

ZSÖRTÖLÖDÖK

Hello, Nadia, tudd meg, hogy volna még irnivalóm, de nem mondok többet, amíg nem válaszolsz (lány, 14 éves) — Tisztelt kisasszony, mikor fog végre válaszolni arra a levelemre, amelyben nagyon kértem, hogy feltétlenül válaszoljon, gondolja, hogy összhangban van ez a Szocialista Etikával és Etikettával! (férfi, 62 éves) — Kedves ismeretlen barátnóm, igazán nem szép dolog, hogy egyik levelemre sem válaszolsz. Osztálytársnőim mindennap megkérdezik tőlem, kaptam-e tőled levelet, s én csak lesütött szemmel állok (lány, 14 éves) — Bizonyítsd be, hogy nem igaz, amit mondanak rólad, hogy fennhordod az orrod, és nem válaszolsz a levelekre (lány, 16 éves) — Tisztelt elvtársnő, csodálkozom, hogy nem válaszol, pedig gratuláltam sikereihez és számtalan epigrammát írtam önről (férfi, 80 éves) — Te nagy sztár vagy, de remélem, ez nem jogosít fel arra, hogy ne válaszolj (lány, 13 éves).

A. J.: Mi lehet egy sportszorongó jövője?

K. B.: A sérülés a legnagyobb veszély, ami egy tornászbajnokot fenyegethet. Egyik napról a másikra abbahagyni a sportolást — ez a legnagyobb jellempróba. Nem vagyok biztos benne, hogy tanítványainkat teljes mértékben felkészítettük egy ilyen esethez. A diáksportolás e tekintetben különben is nagy rizikó, a sportszervezetek mostohagyermeké vagyunk, ezért könnyen megtörténhet, hogy az olimpia után a fővárosi nagyobb klubok magukhoz csábítják a lányokat.

A. J.: Befolyásolja-e őket sztárhelyzetük a pályaválasztásban?

K. B.: Nem. A legtöbben anélkül is testnevelőtanárnak készülnek. Gábor Györgyi az egyetlen, aki mérnök akar lenni.

A. J.: És a párválasztásban?

K. B.: Ez talán inkább a levelekből derülhetne ki. Van olyan javakorabeli férfi, aki házassági ajánlatot tesz valamelyik levélben, de ez kivételes, sőt abnormális eset. Nadiáról különben sem lehet tudni, kihez ragaszkodik, kihez nem, néha kicsi dolgokban árulja el magát.

A. J.: És ha bekövetkezik az első szerelem? Az első lépés a felnőtté válás felé?

K. B.: Ez nagyon megváltoztathatja a lányokat. Egyszeriben fellép valamiféle védekezési gátlás. Féltetni kezdik magukat, elgyávulnak. Ez pedig a torna szempontjából döntő kérdés. Egy tornász sohasem gondol arra, hogy melléfoghat vagy melléléphet. Ha technikailag nem is megy tökéletesen, akkor is végigviszi a mozgást. Ez az ún. akrobata-mentalitás. Ha az edző annyira ismeri a lányait, mint én, nem fordulhat elő sérülés. A torna csak látszatra individuális sportág. Valójában mélyen közösségi. Edző és tanítványa annyira összenőnek, hogy elképzelhetetlenek egymás nélkül. Tessék csak megfigyelni, a nagy „letörések“, eltűnések mindig akkor következnek be, mikor ezt a természetes kapcsolatot szétszakítják.

LEVÉLSZTEREOTÍPIÁK

Tudatlak, hogy jól vagyok, amit szívből kívánok neked is — Biztos csodálkozol, hogy ismeretlenül felkereslek soraimmal — Csak annyit válaszolj, hogy nem akarsz levelezni — Kérlek, küldd el a fényképedet — Kérlek, látogass meg — Biztos nem kaptad meg a levelemet — Van egy titkom: én is sportoló szeretnék lenni — Tudom, senkinek sem válaszolsz, de velem tégy kivételt, kérlek, egyedül nekem válaszolj — Személyesen a saját kezébe — Ne áruld el senkinek, hogy írtam neked.

A. J.: Miért foglalkoznak Önök csak lányokkal?

K. B.: A fiúk nem annyira kitartóak, mint a lányok, az esztétikai sportok pedig a kitartó munkára épülnek. A fiúknak inkább a küzdő sport való.

A. J.: Azt mondják, nem etikus 8-9 éves gyerekekkel nyerni 16-17 évesek között...

K. B.: Sokáig nagy volt az ellenállás. Örültségnek, gyilkosságnak tartották 6 éves gyerekekkel kezdeni a rendszeres munkát. Tapasztalataink szerint ez az alsó határ még további 2-3 évvel lejjebb szorítható. 3-4 éves gyerekekkel is le-

het kezdeni, persze, egyénre szabott játékos formában, mindenfajta túlzások nélkül. Eredményeink bennünket igazolnak.

A. J.: *Mit fognak csinálni az olimpia után?*

K. B.: Folytatjuk a testnevelőtanári munkát. Végigjárjuk a napköziket, óvodákat, s keressük az új tehetségeket: a jó alakú, keskeny medencéjű, széles vállú, bátor, robbanékony gyermekeket. Aztán mindenféle próbának vetjük őket alá, hogy végül kiválasszuk azt a húszat, akivel az új első osztály indul. Nadia Comăneci is így kezdte.

A. J.: *Szóval kezdenek mindent előlről?*

K. B. és K. M.: Igen, mindent előlről.

BORÍTÉKOK, FÉNYKÉPEK

NADIA + LACI — NADIA + LETIȚIA — Virág (színesceruzával) — Virág (festékkel) — Karddal átdöfött szív, valami csöpög belőle egy vizes-pohárba. Mindez ceruzával. A szíven tintával ez áll: AZ ÉN SZÍVEM — A borítékon hatalmas betűkkel: NADIA COMMĂNECI. Utóirat: Nézd el, hogy izgalmban két M-mel írtam a nevedet, de gondolom, ez neked nem számít — A boríték hátlapján: „Kék nefejejs el ne felejts” — Fénykép: kisfiú hintán, kezében labda, háttérben újonnan vakolt ház, új Dacia. „Szeretek Nadia” — Fénykép: „Ez az én apám”. Cingár férfi, kopottas, gyűrött kabát, bő nadrág, tornacipő. Postás. Egyik keze a táskán, másik a zsebében. Háttérben bokrok — „Tisztelt világbajnoknő! Hétéves lányomat abba az iskolába szeretném adni, ahol Ön világsztár lett. Segítsen rajtunk, hogy lányom az Ön nyomdokaiba léphessen. Kérem, mutassa meg a fényképet tisztelt tanárának, méltó-e a lányom egy, az Önéhez hasonló karrierhez.” (Egy reménykedő anya), A fényképen sovány kislány, szökőkút mellett.

Lejegyezte Aradi József

Pirk János: Kártyázók